

PATRISTICA PATRISTICS

Dialogul epistolar al starețului Paisie Velicikovski cu eruditul ieromonah Dorotheos Vulismas¹

1

Paisie către Dorotheos

De mii de ori îndrăgite de mine părinte și învățătorule, cu smerenie mă închin prearătatei voastre sfinte înțelepciuni, sărutându-i cu evlavie sfânta ei mână dreaptă.

Precum inima unora era aprinsă când Înțelepciunea și Puterea infinită a lui Dumnezeu le grăia pe cale și le deschidea Scripturile [cf. *Lc* 24, 32], tot așa și inima mea vrednică de milă și umilă a ajuns cuprinsă în întregime de focul dorului meu față de ea; aceasta atât mai înainte, când ea mi s-a vestit dinainte prin faima foarte repede a virtuții și sânguinței ei, cât și acum, încă mai mult, când am auzit de venirea ei cu bun augur aici și oportuna cultivare de către ea a acestei mame a noastre, care e această patrie acoperită de codri, și că, venind ea aici, am să văd cu acești ochi ca într-o oglindă sufletul ei cu chip strălucitor și o să-mi răsune zi de zi în urechi curgerile înțelesurilor care curg de pe limba ei. Fiind însă împiedicat cu tărie să fac aceasta de slăbiciunea care-mi este tovarășă de viață și parcă concrecută cu mine, socotind că, dacă mă voi îmbogăți fie și numai cu o singură picătură – oricât de mare ar fi ea – din noianele ei, îmi voi odihni toată năprasna focului, am plănuț de aceea să-i dau materie și prilej, ca prin ea să o ațâț să ia osteneala dorului meu și să o mulțumească în orice fel ar socoti sufletul ei iubitor de înțelepciune. Așadar, cu un plan al meu bine gândit scriu, iată, preaițeleptei tale erudiții prezenta mea scrisoare lipsită de învățătură și o rog fierbinte să binevoiască să mă învrednicească de o binefacere culminantă și să mă facă părtaș de una sau două din ostenele ei, din cele pe care plănuiește să le dea la tipar; căci mă bucur să mi se aducă scrieri ale dascălilor vremii de acum și să-mi imaginez cele ce apar în ele. Încă și din cuvintele rostite acolo dacă are un dublu exemplar, rog să îmi trimită, ca să-mi hrănesc și cu ele dorința nu mică. Și, scurt spus, orice ar socoti chibzuința/înțelepciunea ei că-mi va fi de folos cumva și-i dă mâna să-mi trimită,

¹ Traducere după ed. A.-E. N. Tachiaos, *The Revival of Byzantine Mysticism Among Slavs and Romanians in the XVIIIth Century: Texts Relating to the Life and Activity of Paisy Velichkovsky (1722-1794)*, Thessaloniki, 1986, p. 259-289. Notele și identificările citatelor biblice și patristice aparțin traducătorului.

o rog să nu mă treacă cu vederea și-i voi arăta recunoștință veșnică. Așa cum și pentru scufia pe care mi-a trimis-o îi voi da mii de mulțumiri și o voi pomeni pe viață. Mă rog ca preaînțeleapta ta erudiție să prăznuiască cinstitele și sfintele sărbători cu duh vesel, să salte și să se veselească prin urcușurile puse în inimă, prin care pășește orice om pământesc și trecător spre vederea cerească și nemuritoare. Rămân al prearătatei și sfintei voastre erudiții smerit copil în Domnul, de voi avea și venerabila ei scrisoare de răspuns care să arate sănătatea ei.

1785, ian[uarie] 1

Paisie stareț[ul] sf[in]t[ei] m[onastiri] Neamțulu[i]²

2

Dorotheos către Paisie

Culminantei voastre înălțimi preacuveite celor sfinte și preadragi mie mă închin sărutându-i mâna în Duhul Sfânt.

Bravo, omule al lui Dumnezeu și tămăduitorule al sufletelor, lucrătorule credincios al viei de taină și bărbatule al darurilor Duhului! Bravo zic, și bravo la superlativ, despre arzătoarea și înalta ta iubire față de mine și totodată foarte adâncă smerenie, cele doua virtuți care ne leagă de Dumnezeu și întreolaltă. Vai mie, că văd pe avva avvilor făcându-se pe sine însuși copil în scrisorile lui trimise mie și cerând prin ele cuvinte de folos, el care e ploaia îmbelșugată a cuvintelor mântuitoare. Vai că mă bucur de o faimă lipsită de temei și o presupunere fără realități! Dar, o Nilule al apelor hrănitoare de suflet, la care din acestea două te-ai gândit? Să scoți apă dintr-un râuleț secat sau să umpli râulețul, izvorule al contemplațiilor înalte? Ai venit la un pârâu să iei sau să dai ape? Dar pârâul s-a uscat, precum stă scris [cf. 3 Rg 17, 7]. Corbii – vai! –, lupii și vulturii, și otrăvurile Isabelei, au înghițit și pârâul, și râulețul. De aceea, tocmai pentru că-mi e secat pârâul și râulețul minții – și aceasta deși este iarnă –, mi-am propus în trecut să vin în chip trupesc la tine, râul cel pururea curgător. Dar pentru că nu numai atunci, dar și acum, deși m-am pregătit și am pus în mișcare toate cele bune potrivit proverbului, n-am putut veni, de vină fiind lucrurile care mi s-au întâmplat, de aceea cer eu foarte tare să dobândesc udarea ta, râule preabogat, prin lacrimi și scrisori: de picăturile celor dintâi să mă folosesc pentru curățirea păcatelor mele și pentru insuflarea și puterea cerute de mine pentru slujirea cuvântului dumnezeiesc, iar de scrisori să mă folosesc degrabă pentru inimile îngroșate ale stăpânitorilor acestui popor, și cu mult mai mult încă pentru domnitorul care n-a venit încă³, pentru ca și prin cererea ta toți să fie fierbinți la auzirea, dar încă și mai

² Semnăturile starețului Paisie sunt cu chirilice în limba română.

³ Pentru că denunțase purtarea provocatoare a consulului Austriei în Principate (după tratatul de la Kuciuk-Kainargi din 1774), ambasadorul Austriei în Istanbul a obținut destituirea domnului

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

fierbinți la făptuirea cuvintelor dumnezeiești, și așa de toți să fie slăvit într-un suflet, într-o râvnă și într-un glas Tatăl împreună cu Fiul și cu Duhul Sfânt. Fii sănătos.

Iași, 1785, ian[uarie] 31

Al venerabilității voastre iubitoare de frați în Hristos frate D[orotheos]
Vul[ismas] i[eromonahul]

Preadumnezeiescului între foarte distinși părinți preavenerabilului egumen al sfintei mănăstiri Neamț kyr Paisie, preadragului mie în Domnul cu închinăciune.

Aceluiași când a revenit la Iași după ce s-a despărțit de el.

3

Paisie către Dorotheos

Marii voastre minți cu adâncă bogăție și împodobite cu toate virtuțile mă închin iarăși smerit și sărutându-i mâna cu smerenie.

Unde există oameni inițiați în cultură [*paideia*] și care trăiesc mai mult pentru spirit decât pentru trup, caracterele lor produc prin niște semne înfățișarea lor înșiși; și chiar de-ar fi absenți, se înfățișează pe ei înșiși ca prezenți prin niște cuvinte. Pentru că nu e vorba să arate în ei înșiși ceva trupesc, ci numai spiritual, care se arată foarte ușor și prin altele, dar cel mai mult prin scrisori. Lucruri care am văzut și eu din experiență că sunt adevărate. Iar în sfânta ei scrisoare mi-am imaginat întreg caracterul ei încununat cu podoaba virtuților lor, multicolor prin harurile duhovnicești, a căror desfătare se cădea să o urmăresc de departe, iar acum m-au urmărit ele pe mine punându-mi-le înaintea ochi și zăgrăvindu-mi-le; și așa am umplut sufletul meu de voieșie și veselie duhovnicească, dar și de o strâmtoare și sufocare tare: una din pricina semnelor distinctive cunoscute, iar alta din pricina elogiilor exagerate și peste măsură pe care mi le scrie. Oferindu-mă însă pe mine însumi slujitor înflăcărat curgerilor ei, îmi mărturisesc recunoștința neîntâmplătoare sfintei voastre înțelepciuni, rugând-o și pe mai departe să nu înceteze și-și întindă mâinile cu implorare la Dumnezeu pentru mine și pentru frăția dimpreună cu mine, rugându-se ca să fim făcuți vrednici să ne cunoască pe noi cei mai de necinste și

fanariot al Moldovei Alexandru I Mavrocordat (1742-1812, domn între 8 iunie 1782 - 12 ianuarie 1785), fiul lui Constantin Mavrocordat. Înalta Poartă l-a înlocuit cu fiul fratelui lui Constantin Mavrocordat și dragoman al Porții: *Alexandru II Mavrocordat*. Acesta a domnit între 12 ianuarie 1785 - 14 decembrie 1786 fiind mazilit la insistențele Austriei și s-a refugiat în Rusia, fiind capul unei conspirații antiotomane ruso-grecești, fiind înlocuit cu Alexandru Ipsilanti (decembrie 1786 - aprilie 1788). În 1787, Moldova a fost ocupată de trupele austriece și apoi rusești în timpul războiului ruso-austro-turc care a durat până în 1791, continuarea celui anterior dintre anii 1768-1774, conflicte militare îndelungate și cu distrugerii multe care și-au desfășurat operațiunile pe teritoriul principatelor române. Interesant de știut că în 1774 Imperiul țarist a fost gata să anexeze cele două țări române, renunțând în ultimul moment la acest plan în favoarea împărțirii Poloniei cu Prusia și Austria.

mai păcătoși decât toți oamenii de pe pământ. Fiindcă așa suntem cu adevărat și mare nevoie avem de meșteșugul acestei tâlcuiri elementare, ca să luăm o simplă ușurare de la dreptul Judecător în ziua judecății. Am văzut și câte le-a schițat sfânta voastră înțelepciune în memoriul [*hyposēmeiōma*] separat, care era în afara scrisorii ei, și mult aș fi avut să mă sârguiesc să-mi aduc și contribuția mea după putere la zidirea acestui lucru de folos obștesc și de mântuire sufletelor; dar în certitudinea neșovăielnică a conștiinței mărturisesc înțelepciunii voastre sfinte și credibile prin ea însăși că mi se ridică părul de la picioare și până în creștet când mă socotesc să întreprind un lucru de acest fel nu din alt motiv decât din pricina desăvârșitei mele lipse de îndrăzneală, a cărei cauză o vei auzi din gura ascultătorului meu Nectarie. Cu toate acestea, gândindu-mă la înalta judecată și înțelepciune a ei, nu deznădăjduiesc că, în modul în care o va lumina Duhul Sfânt, înțelepciunea și erudiția ei va putea să-i aducă la ascultare, ca să alerge în chip uimitor spre împlinirea scopului ei. Căci toate i se fac ușor de cucerit înțelepciunii, chiar și cele cu neputință de nenădăjduit. Acestea le declar cu îndrăzneală filială chibzuinței/ înțelepciunii voastre culminante și rog să fiu învrednicit pe mai departe de sfintele și preaînțeleptele ei scrisori. Al preavenerabilei voastre paternități smerit fiu.

1785, febr[uarie] 18

Paisie, stare[ul] sf[in]t[ei] m[onastiri] Neamțulu[i]

[Post-scriptum]

La porunca ei atotcuvioasă iată unul din ascultătorii mei spre trebuința slujirii ei în casă, și care, deși e foarte tânăr și nedesăvârșit cu vârsta, rog fierbinte preainalta voastră judecată să-l primească cu iubire și să suporte cu bunăvoință părintească ușurătatea vârstei lui copilărești. Am primit și sfintele tale daruri părintești și mulțumesc tare mult, dar rog, dacă se vor găsi și alte lucruri ale dascălilor vestiți acum, să se îngrijească de cineva și să le a[ducă].

4

Paisie către Dorotheos

Mult truditorei și foarte sârguincioasei voastre ambiții de sporire și îmbunătățire a neamului nostru creștinesc mă închin sărutându-i mâna în Duhul Sfânt ei cu smerenie.

De lucrul fără nădejde întâmplat ei, venerabilul meu părinte, am fost informat încă înaintea veneratei ei scrisori către mine și încă înainte să vină la mine fiecare din frații Ghenadie și Vasile, de către unul din frații noștri care a trecut pe atunci din întâmplare prin curțile domnești și s-a întors aici. Dar ce folos îmi este, că nu mi s-a adus o veste bună, ci mi s-a vestit o veste de mâhnire. De aceea m-am întristat, și m-am întristat foarte tare; m-am întristat mai mult decât s-a întristat cinstirea ta. Și

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

nu numai asta, dar am și plâns cu amar, socotind că din pricina păcatelor mele a pățit cinstirea ta acestea, întrucât numai de când a plecat de la noi i s-a întâmplat un astfel de lucru abominabil, și nu altcândva. Cu toate acestea, slavă lui Dumnezeu care i-a dat schimbarea în mai bine! Am încercat această întristare și pentru plecarea ei de la noi, aducându-mi aminte de această conviețuire și convorbire evlavioasă și mângâietoare, cum nu mă îndoiesc ca acest lucru să fie ascuns nici însăși cinstirii tale.

Mai mulțumesc lui Dumnezeu și pentru că, precum se vede, a rânduit ieșirea ei de aici pentru o soartă mai bună și poate spre folosul și al altora, dar mai cu seamă al meu însumi. Nu știu să-i descriu cât de mult m-am bucurat și am lăudat peste măsură de Dumnezeu trimisa ta intuiție când am auzit că ai judecat să pleci la acei bărbați demni de admirație ca întâi erudiți și luminători ai pământului locuit de sub cer, ca să reflectezi împreună cu ei despre cele mai necesare pentru fiecare din acele teme duhovnicești. De aceea mă rog Sfântului Dumnezeu să binevoiască cât mai repede venirea și întoarcerea ei împreună cu ele, ca să am și eu confirmarea mai plină de certitudine a celor despre care am vorbit. O rog numai să reflecteze împreună cu ei o dată, de două ori și de patru ori despre cele ce le-am grăit, ca să înțeleagă exact ce fel de opinie am despre cunoscutele teme duhovnicești și acești luminători. Pe lângă acestea o rog și aceasta: ca atunci când ajunge acolo să-și ia osteneala să-mi achiziționeze două cărți alcătuite de Petru cel Mare în rusește și numite „*Ukazi*”, adică decrete imperiale, și care au fost răspândite în Împărăția Rusiei, ca să îndrepte lucrurile potrivit acelor decrete imperiale. Împreună cu acele decrete se cuprinde și întrebarea Bisericii Rusiei care s-a făcut către Marea Biserică [din Constantinopol] și decizia ei sinodală către Biserica Rusiei despre modul în care trebuie să fie primiți și numărați împreună cu ortodocșii cei înstrăinați de Biserică și care vin la Biserica noastră Ortodoxă⁴. Iar

⁴ Referire la scrisoarea (*gramata*) din 31 august 1718 a patriarhului ecumenic Ieremia III (1716-1726) către țarul Petru cel Mare (1672-1725), care a întrebat dacă luteranii și calvinii care vin la Ortodoxie trebuie botezați sau mirunși, primind de la Sinodul din Constantinopol drept răspuns să fie primiți doar prin Mirungere; cf. Tachiaos, *op. cit.*, p. XLVIII, n. 55, care trimite la: *Polnoe sobranie zakonov Rossiskoi Imperii s 1649 goda*, vol. V, Sankt Petersburg, 1830, p. 586, nr. 3225.

Patriarhul ecumenic scria aici lui Petru cel Mare următoarele: în scrisoarea pe care Înălțimea Ta ne-ai trimis-o „ai întrebat și ai cerut de la Marea Biserică a lui Hristos părerea despre luteranii și calvinii care vin la bine-cinstitoarea și neprihănită dogmă a credinței noastre ortodoxe: dacă trebuie ei rebotezați sau alăturați fiilor și moștenitorilor Împărăției cerurilor numai prin dumnezeiescul Mir? Această întrebare a fost pusă în trecut de unii și patriarhului Constantinopolului de fericită pomenire Ciprian [1708-1709; 1713-1714]. Și când a fost cercetată cu grijă de Sfântul Sinod s-a hotărât potrivit sfintelor canoane, pe care socotesc de prisos să le transcriu aici cuvânt de cuvânt și să le enumăr cu numele lor, că trebuie desăvârșiți doar prin ungerea cu dumnezeiescul Mir și nicidecum să fie rebotezați, atunci când vin de bunăvoie la sfânta slujbă [închinare, cult] ortodoxă, după ce au afurisit mai înainte ciudatele lor predanii părintești și neghioabele lor sofisticării și au mărturisit sincer tot ceea ce învață și propovăduiește duhovnicește Biserica Catholică Apostolică Răsăriteană. Și, întrucât așa a fost

dacă nu se poate aceasta – ceea ce nu mă convinge, pentru că se găsesc foarte multe exemplare –, apoi să mijlocească la cineva din supușii aceia să vrea să copieze prin îndemnul lor și această întrebare și răspuns care-mi sunt foarte necesare.

Și în această perioadă, pentru că n-am putut să-l conving pe cel pe care-l știe cinstirea voastră să o urmeze – și aceasta din pricina pe care o spunea și o spune mereu: că se teme sufletul lui –, iar pe Sofronie n-am îndrăznit să-l îndemn la ieșirea din mănăstire din pricina stării sufletului său cunoscută mie, Dumnezeu Cel slujit de cinstirea voastră S-a îngrijit de un altul, care, deși nu e tuns de mine, totuși pentru că fratele a făcut destul timp în tovărășia mea și are o stare bună și pașnică, e mult mai bun și superior lui Sofronie și Vasile, lui Vasile încă și în înțelegerea limbii grecești vorbite, încă și a celei clasice. De aceea o rog să-l primească în locul tuturor acelora cu mai multă iubire și bunăvoință, întrucât poate să fie mult mai mulțumită cu el decât a fost mulțumită cu aceia. Dar și pentru că însuși Vasile se teme de erudiția voastră și e foarte întristat de greșeala pe care a făcut-o, întrucât l-am asigurat eu că greșeala lui aceasta e mare și mult l-am muștrat în față înaintea celor mai mari ai lui și plânge și e îndurerat și se căiește din inimă; și mai făgăduiește că, atunci când vom fi învredniciți să ne desfătăm iarăși de voi aici, el însuși va cădea și va cere iertare cu lacrimi. De aceea rog mult buna ei blândețe să nu lase un suflet necăit și abătut, ci să binevoiască, imitându-l pe Hristos și imitând pe Dumnezeu spre pocăința lui, și să trimită înscris iertarea, ca să se poată împărtăși în zilele ce vin. Fiindcă dacă eu nu văd în scris iertarea lui de către ea nu îndrăznesc să-l dezleg să se împărtășească; și decât să-l văd descurajat, prefer să mă pun pe mine însumi înainte vinovat și să cer eu iertare. De aceea, cer să-mi atribuie mie toată greșeala și pentru iubirea ei părintească față de mine să-l învrednicească de iertare părintească scriindu-i înainte să plece o scrisoare de iertare. Rog din suflet acest lucru, și fie să nu-l pierd. Căci dacă nu-l vei învrednici de iertare și ne vom învrednici să ne bucurăm iarăși de cinstirea voastră aici, mă tem că fiecare suflet se va închide în sine de la a-i sluji, bănuind că-l va aștepta și pe el o legătură de neocolit.

Am văzut și a doua confirmare care spune că ne-a făcut-o Stăpânul [mitropolitul] nostru⁵ hotărârii luate de mine mai înainte, ca să-i botez în chip neîmpiedicat

păreră privitoare la această chestiune a aceluia slăvit patriarh la vremea lui și a sfinților arhieriei care au fost împreună cu el, aceeași e și judecata modestiei noastre care judecăm în acord cu ei și nu socotim nimic contrar în această privință, ci întărim și stabilim ca acest lucru să fie neschimbat în veci. De aceea, prin această scrisoare patriarhală de întărire declarăm că aceia care pleacă de la ereziile luterană și calvină și se alătură bine-cinstitoarei mărturisiri a neprihănitei credințe a creștinilor ortodocși, ținând și mărturisind tot ceea ce învață bine și cucernic Biserica Răsăriteană, nu trebuie rebotezați, ci făcuți doar prin ungere cu Sfântul Mir creștini desăvârșiți, fii ai luminii și moștenitori ai Împărăției cerurilor. De aceea e trimisă această scrisoare Înălțimii Tale iubitoare de pace, ca pe viitor această chestiune să fie soluționată fără nicio îndoială așa cum scriem în ea”.

⁵ Gavriil Calimachi (n. 1710), mitropolit al Moldovei din 1760 și până la moartea sa pe 16 februarie 1786 (după ce din 1745 până în 1760 fusese mitropolit al Tesalonicului). Gavriil Calimachi

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

și neșovăielnic pe uniții ungureni [*oungarous ounitas*] care vin la mine, și mulțumesc. La aceasta nu m-am opus, nici nu mă opun, fiindcă și ziceam înțelepteii sale erudiții, dacă n-a uitat, că eu pe unii ca aceștia îi botez, și, botezând când unul, când doi, alteori trei, și de multe ori chiar mai mulți, nu voi înceta, chiar dacă nu în chip nemijlocit din pricinile cunoscute ei, dar în chip mijlocit prin unii din prietenii mei vecini, neîncetat. De aceea cererea mea a fost ca ea să-l întrebe pe Stăpânul [mitropolitul] nu despre aceasta, ci despre cei primiți prin Mirungere și numărați împreună cu ortodocșii noștri, dintre care avem și aici unii. Dar și această întrebare să o rezerve pentru acei erudiți de mâna întâi și luminători excepționali, la care este toată înțelepciunea și deplina certitudine, între care e și Preasfinția Sa care biruie [*nikephorousa*]⁶ în toate și pe toți, care a dus mai multe lupte și luptă, și, așa cum m-am convins, încă și [Preasfinția Sa] cea care are încă dorințe nobile [*eugenisousa*]⁷, pentru că veșnicul Dumnezeu le întinde viața ani îndelungați; evident împreună cu preacinstirea și erudiția voastră foarte dragă mie. Ca să mă întărească să stau împotriva dușmanilor nevăzuți și să șterg cât mai repede pâcla groasă așternută în suflet din pricina neștiinței; ca să fiu găsit vas pregătit pentru primirea prețioaselor miruri vărsate de voi în mine, căci potrivit Teologului [Grigorie din Nazianz] mirul nu se încredințează unui vas putred⁸.

1785, iul[ie] 23

Al erudiției voastre, a cărei și plecare și venire sunt spre folos obștesc, în foarte nevrednicele mele rugăciuni cald iubitor

Paisie stareț[ul] sf[in]t[ei] m[onastiri] Neamțulu[i]

[Post-scripta]

Am primit și binecuvântările [darurile] cu care sufletul ei a miluit nevrednicia mea și inima mea și-a ieșit din sine [în extaz], zicând: De ce ne-a făcut aceasta Domnul? Ce-I vom spune în schimb Domnului sau ce vom grai ori cu ce ne vom îndreptăți? Domnul Dumnezeu să Se umple de mirosul buneii voastre miresme. Încă și cele treizeci [de monede?]. Și iarăși zic: De ce aceasta? Nu era destul că

primise în 1763 la Dragomirna obștea româno-slavă a starețului Paisie plecată din Sfântul Munte și aprobase pentru obștea paisiană faimoasa „Regulă” monahală chinovială în 18 puncte trimisă de starețul Paisie într-un memoriu adresat mitropolitului și episcopilor Moldovei.

⁶ Aluzie la eruditul monah și savant iluminist grec Nichifor Theotokis (1731-1801), stabilit în Rusia, unde a ajuns episcop de Cherson între 1779-1786 și arhiepiscop de Astrahan între 1787-1792. Theotokis fusese profesor la Academia domnească din Iași în 1764-1765 și 1775-1776. Din acest ultim interval ar putea data singura scrisoare păstrată a starețului Paisie către Theotokis, care i-a scris ca din partea episcopiei școlilor cu propunerea – declinată de stareț – de a înființa o școală la Neamț.

⁷ Aluzie la eruditul monah și savant iluminist grec Evghenie Vulgaris (1716-1806), stabilit și el în Rusia, unde a devenit episcop de Cherson între 1775-1779, când s-a retras cedându-i scaunul lui Theotokis.

⁸ Cf. Grigorie Teologul, *Poeme morale* 33, 8; PG 37, 928 A.

am găsit har înaintea Domnului meu? Și pe lângă aceasta tomurile scrierilor lui Vlemmydes editate de ea⁹, dintre care unul a fost dat lui Pafnutie potrivit poruncii ei, și pentru care mulțumesc.

Mulțumesc pe lângă acestea mult și pentru înștiințarea noilor vești, pentru care te rog să ne mai faci cunoscute și altele, dacă afli în cazul în care n-ai aflat încă. Fiindcă Dumnezeu știe cât de mult doresc și vreau să aflu vești recente, nu pentru plăcere, ci pentru multele lucruri necesare și de folos care-mi răsar de aici. Dacă socotești că tomul Sfântului Simeon¹⁰ nu poate să-i fie de folos în această perioadă, poate să mi-l trimită, iar dacă nu, o rog să aștepte.

Despre reîntorcerea lui Serafim la cele de acolo [la Iași] să nu se mire erudiția voastră, pentru că ea s-a făcut dintr-o necesitate mare și indispensabilă, dat fiind că noi murim de foame nu din lipsă de grâu, ci întrucât cel numit Păpușoiu și ceilalți duhovnici nu vor să vină din pricina purtării necivilizate. De aceea rog să fie primit cu aceeași față veselă obișnuită, primind prin el cu bunăvoință părintească și pe ascultătorul care vine la ea, numit Ierotei. Pentru că duce lipsă și de dulamă și de rasă, rasă i-am dat-o eu din lipsa noastră de acum, dar dulamă n-am îndrăznit să-i dau împotriva voii tale pe cea trimisă de erudiția ta lui Vasile. Căci lui Vasile nu-i este necesară, pentru că el rămâne în munți; i-am trimis-o în schimb ei prin el, ca să judece despre ea erudiția ta cum știe mai bine. Va veni la ea și fratele Onoriu, dacă n-a venit încă, care să fie primit de ea cu bunăvoință și părintește în locul meu însumi, și al fratelui Teodosie, care neputând să vină singur din pricina lucrurilor care-i stau înaintea, vine fratele Onoriu¹¹, care știe foarte exact cele ale lui [...]¹².

5

Paisie către Dorotheos

Mult îndrăgitei de mine paternități mă închin iarăși sărutându-i în Duhul Sfânt mâna cu smerenie.

⁹ Ediția în trei tomuri legate într-un singur volum a câtorva din scrierile eruditului bizantin Nichifor Vlemmydes (1197-1272) publicată de Dorotheos Vulismas cu titlul *Epitome logikes [kai physikes]*, Leipzig, 1784, 199 + 204 + 140 p.

¹⁰ Nu poate fi prima ediție a scrierilor Sfântului Simeon Noul Teolog în traducerea neogreacă a monahului Dionisie Zagoraios publicată la Veneția abia peste câțiva ani în 1790 (*Ta euriskomena*), de Cuviosul Nicodim Aghioritul, care a îngrijit-o pentru tipar și a scris cuvântul-înainte (cf. Citterio, 2001, p. 247-249). Ar putea fi mai degrabă prima ediție a operelor Sfântului Simeon al Tesalonicului († 1429), publicată sub patronajul patriarhului Dositei al Ierusalimului la Iași în 1683.

¹¹ Despre părintele Onoriu spițerul obștii Neamțului, a se vedea § 34 din „Viața” cuviosului stareț Paisie scrisă de Isaac Dascălul, Deisis, Sibiu, 2002, p. 304-305.

Despre medicul-șef (*archiatros*) din Iași Alexandru Kasimi, a se vedea mai jos post-scriptumul scrisorii lui Vulismas din 13 august 1785.

¹² Ultimele rânduri sunt indescifrabile din pricina tăierii unor cuvinte.

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

Să nu te miri câtuși de puțin, venerabile părinte, de întârzierea răspunsului dat de mine paternității voastre. Fiindcă m-au împiedicat acele pricini pe care știe chibzuința/înțelepciunea voastră că ne războiesc: mai întâi, faptul că nu suntem îndemânatici la niciun lucru bun; în al doilea rând, neregularitatea chestiunilor noastre din pricina necuprinsului împrejurărilor care-și succed unele altora; în al treilea rând, raritatea necuvântătoarelor [animalelor]; în al patrulea, și culmea lor, faptul că nu ajunge să ia sfârșit o scrisoare și îndată ne plachează de altundeva altele, sau mai necesare sau mai constrângătoare, și cât răspundem la acelea rămân în urmă celelalte. Acestea sunt pricinile pentru care, cu toată grija mea să răspund mai repede scrisorii ei trimise mie prin fratele Ghenadie, nu am putut. Pe lângă acestea mai e și alta, din cele ce nu sunt de disprețuit: revărsarea peste măsură a apelor, care ni s-a făcut nu puțină piedică atâtea zile trecerii într-acolo [spre Iași] a fratelui Serafim și reîntoarcerii de acolo a lui Onoriu. De aceea o rog să mă ierte. Cred să se găsească prin rugăciunile sfinților și altă tovărășie să plece cu ea, numai să binevoiască atotbunul Dumnezeu să ni se facă neîntârziată călătoria această văzută.

Am primit și rețeta trimisă mie de medicul-șef [din Iași] prin Onoriu, și-i mulțumesc acestuia, aceluia și părinției voastre purtătoare de grijă. Pe lângă aceștia îmbrățișez rugător evlavioasele închinăciuni ale preacuvioasei Cassiana, cunoscute inimii ei curate și smerite, pe care le-am primit, și făgăduiesc să vă împlinesc porunca (măcar că sunt nevrednic), numai făgăduiți-mi, și voi, și ea, înflăcărare și belșug în rugăciunile voastre personale. Căci ochiul ei foarte ager a văzut din vechime cele ale noastre și nu mai are nevoie de un cunoscător.

În aceeași zi în care a plecat de aici Serafim, fratele Vasile s-a îmbolnăvit greu și atât de tare, încât a ajuns să bată la porțile morții și, temându-se toți să nu iasă dintre oameni, la cererea stăruitoare a multora și cu permisiunea mea unul din ieromonahi l-a cuminecat; după care și-a putut reveni, dar acum a căzut iarăși cu primejdie în aceeași boală. De aceea cer și eu stăruitor de la bunăvoirea și afecțiunea ei părintească să-l învrednicească de un înscris de dezlegare, ca să nu moară nedezlegat, și de iertare mai nobilă pentru mine, pentru că i-a dat permisiunea să se cuminece nu purtat de dispreț împotriva ei sau de încălcare a canoanelor, ci cum s-a spus mai sus. Cer din suflet acest lucru și fie să am parte de cererea mea.

Al paternității voastre foarte afectuoase același smerit

Paisie stareț[ul] sf[in]tei m[onastiri] Neamțulu[i]

1785, aug[ust] 9

[Post-scriptum]

Am primit și cartea sfântului Simeon și mulțumesc. O rog să mijlocească însă, dacă nu e greu, pe lângă dascălul kyr Balanos¹³ să ne aștepte cu cartea sfântului Ioan Scărarul.

6

Dorotheos către Paisie

Mult îndrăgitei de mine și preaînțeleptei ei venerabilități mă închin sărutându-i la rândul meu mâna în Duhul Sfânt.

[I. Partea personală și circumstanțială]

Târzii, dar cât de dulci gâtlejului meu sunt cuvintele tale, mai presus decât mierea, îmi vine să spun împreună cu scriitorul de psalmi David [*Ps* 118, 103], sunt scrisorile tale preasfinte și preadulci. Căci ce nu este dulce în ele? Sau, ca să vorbesc și mai adevărat, ce anume din ale tale nu poartă rodul foarte dulce al mieri și dulceața harului asemenea unei albine duhovnicești? Căci buzele bărbaților drepti picură înțelepciune [*Pr* 10, 31] și cuvinte de faguri de miere, iar dulceața lui e vindecare sufletelor. Căci sufletul de frate adevărat, care suferă în chip firesc, suferă imitându-L pe Hristos, împreună cu rănilor fratelui care suferă, se pleacă asupra lui și le vindecă, acela suferind și îndurerându-se și împreună cu cele ale mele mi-a oferit în chip minunat dulceața vindecării. De aceea nu mai e în mine amărăciune și vai, căci socotesc că nici primăvara nu e așa de dulce după iarnă cum e să aibă cineva compasiune în însăși iarna patimilor sufletului și să sufle în ea primăvara mai dulce a mângâierii și vindecării, așa cum tu însuși m-ai tiranizat cu folos, preaiubite, lăsându-mă prin întârziere să lupt puțin cu această iarnă, dar acum mi te-ai arătat prin scrisorile tale mai dulce și mai plăcut decât o primăvară. De aceea, întrucât iarna durerilor mele a fugit prin însăși citirea scrisorii tale pline de compasiune, am fost adus la primăvara voioșiei și desfătării duhovnicești și a bucuriei cu lacrimi; și martor ocular demn de crezare al acestei primăveri și pătimiri dulci și de lacrimi curgătoare s-a făcut însuși cel ce mi-a înmânat scrisorile, preaascultătorul de poruncile tale, foarte aprinsul și foarte fierbintele Serafim, atât prin nume, cât și prin tâlcuirea numelui său¹⁴.

Iar faptul că înălțimea voastră a fost atât de modestă cu privire la însăși revenirea aici a duhovnicescului Serafim, încât prin ea să nu fiu lipsit de ceva pentru că sunt străin, și aceasta în ciuda ananghiei foametei căzute peste voi, iar el să primească acest lucru cu față veselă, în ce dispoziție crezi că m-a adus? Cu două lucruri m-ai convins ca, intrând în rezervorul lăuntric al plânsului, să schimb lacrimile bucuriei

¹³ Nu poate fi în niciun caz vorba, cum crede Tachiaos, p. LI, nota 59, de cunoscutul cleric și erudit grec Balanos Vasilopoulos (1694-1760).

¹⁴ Cf. Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia cerească* VII, 1; PG 3, 205BC.

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

în lacrimile întristării: prin impropriul înseși cererii voastre de plâns către mine la fratele Serafim (căci adâncă ei înțelegere știe bine că din pricina neputinței fraților de acolo, precum, dacă-mi îngădui să spun, și a celei a fratelui Serafim, hotărâsem împreună cu voi că e mai bine să rămână cu voi decât să-și facă tabăra în Iași); precum și prin această foamete care vă amenință. Cu privire la cel dintâi lucru, și anume cu privire la cererea improprie venită de la voi, ce dispoziție am eu față de venirea din nou aici a iubitului Serafim, aceasta vă va vesti el însuși. Iar cu privire la cel de-al doilea, ce trebuie să mai spun câta compasiune am avut și am? Știe Dumnezeu Cel ce vă spune și vouă, și nouă, și tuturor celor ce au crezut în El. Nu te las, nici nu te voi părăsi. Sunt ferm convins că El, Care e aproape de voi, Care vă învrednicește de darurile duhovnicești cele mai mari ale Lui și binevoiește să locuiască și să umble în voi, nu vă va lipsi nici de aceste daruri trupești mai mici, chiar dacă uneori prin ele vă face o punere la încercare spre folos. Căci negreșit nu vă va lăsa niciodată pe voi, care strigați la El ziua și noapte, care rămâneți în chip neclintit în poruncile Lui și cereți mereu cu osteneală Împărăția Lui, să fiți lipsiți de alimentele necesare și care vă sunt de folos, El care a saturat multe mii de oameni cu puține pâini [cf. *Mt* 14 și par.], iar pe vremea lui Ilie a hrănit pe cei șapte mii de bărbați care nu și-au plecat genunchii lui Baal [*3 Rg* 19, 18] și toată suflarea, umplându-i de hrană, și pe aceștia și pe corbi; ci fie prin cei către care scrieți, fie prin alții către care n-ați scris, nici nu-i cunoașteți, El o va lua înaintea voastră, care stați sub amenințarea foametei, și nu vă va lăsa să fiți încercați peste ce puteți, precum stă scris. De aceea să se îmbărbăteze și să se întărească inima voastră nădăjduind numai în Domnul.

[II. Partea duhovnicească – cazul fratelui Vasile]

Iar pentru că, o suflet preaiubitor și preacompătitor, ai constatat că lucrurile lui Vasile sunt într-o amară pocăință, înălțimea voastră nu mai trebuia să-mi ceară iertare pentru el, fiindcă din scrisorile mele anterioare, dacă-mi aduc bine aminte, are destulă siguranță să verifice cele ale lui, dacă nu ascultă, după cum vi se pare, drept pentru care acela a fost judecat în chip cucernic de voi, ca și mai înainte. Dar, o tu cel afectuos și îndurător, o iubire părintească și suflet aprins de bun păstor gata să te jertfești pentru oi [cf. *In* 10, 11], ca și cum eu nu m-aș fi plecat asupra suferinței aceluia, te-ai pus o bunule păstor, pentru el pe tine însuși. Dumnezeu știe, părinte, că eu n-am poruncit altceva lui Vasile decât să recunoască de cine anume fiind furat n-a vrut să știe pecetluirea noastră duhovnicească; așadar, ca să recunoască că cei pecetluiți și legați cu cuvânt și după canoane de un duhovnic e cu neputință să fie dezlegați de altul, dacă nu i se întâmplă celui pecetluit moarte, precum și că se poate și numai pe cât pleacă de bunăvoie capul și apoi îl ridică să ne întristeze pe noi și prin noi pe Duhul Sfânt, de aceea m-am arătat oarecum aspru. Dar pentru că acestea și cele asemănătoare

acestora scrise de voi m-au încredințat că Vasile a recunoscut frumos și s-a căit amarnic, nu mai sunt aspru pe acesta, care m-a slujit cu credință și m-a ajutat cu căldură pe drum într-o situație delicată, și care a căzut mai degrabă din neștiință decât cu știință; nu mai sunt aspru pe Vasile, ca nici Duhul Sfânt să nu fie aspru cu mine, și acestea pentru că preaiubitoarea voastră părinție mijlocește la mine în Duhul Sfânt. Așadar, așa cum aceasta a primit cu îndurări părintești și a dezlegat toate păcatele celor ce aleargă la ea în căință și în mărturisire, tot așa să-l primească și pe Vasile care și-a recunoscut și mărturisit greșeala comisă în neștiință și necomisă și împotriva mea și să-l dezlege prin rugăciunile rânduite, punând mâna lui ca a mea pe capul lui, și să fie dezlegat de legătura mea pusă prin economie, să fie binecuvântat și să se învrednicească de comuniunea fraților cât mai repede, ca să nu se afunde într-o întristare și mai mare și să nu fim covârșiți de satan, căci nu ignorăm gândurile lui, ca să vorbim ca Pavel [2 Co 2, 11]. Mai mult, pentru amara lui pocăință și credincioasa lui slujire față de mine, fiți grațioși cu el și scurtați-i timpul de încercare și rânduiți-l din ceata celor puși la încercare în cea a monahilor, și eu vă voi fi recunoscător.

Foarte mare recunoștință am pentru voi și pentru trimiterea ascultătorului Iero-tei, altoit de pe măslinul sălbatic pe cel bun, pentru că este, cum îmi scrieți, pașnic, măcar că nu e cunoscător al limbii grecești clasice, cum îmi remarcați, și nici măcar greaca populară vorbită cum se cuvine. Pentru pacea gândurilor mele să se facă de către voi pentru mine o mențiune despre el, dacă se întâmplă iarăși o piedică în calea cunoscutei mele treceri de aici, și mai rămân aici sau trec în altă parte [în Rusia], dacă binevoiți să-mi urmeze, cu ascultarea voinței lui, sau nu, ca să știu.

[III. Partea teologică – mic tratat despre Mirungere și Botez]

Să știi însă și tu însuți, o preacinstitorule de Dumnezeu și preaîndrăgite, că eu îmi voi rezerva timp mai deplin să discut cu preaînvățații bărbați arătați mai înainte de mine, dacă va da Dumnezeu, despre toate temele duhovnicești discutate unul cu altul; și mai ales despre uniții ungureni primiți prin Mir, cum îmi remarci, dacă trebuie botezați și ei, sau nu. Dar pentru că, o preadumnezeiesc părinte, viitorul e neclar și, după despărțirea de acea frumoasă tovărășie, alăturarea mea celor de care vorbeam n-a mai devenit sigură, îți cer să-ți readuci frumos în minte cele grăite unul cu altul de multe ori despre acelea. Căci mie mi se pare că argumentul discutat de multe ori de noi despre acelea a arătat că și ei trebuie să fie botezați ca și cei care n-au fost primiți prin Mir, fără să lase, cred, nimic aporetic sau insolubil.

[inconsecvența practicii mitropoliei]

Dacă vreți să cunoașteți din experiență că mitropolitul [de la Iași] îi botează și pe cei care au venit și au fost primiți prin Mir, să știți că, pe când eram la Neamț,

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

în Sâmbăta Mare, l-a primit prin Botez pe ascultătorul Petru de la Trei Ierarhi, care era așa, adică venise fiind primit anterior în Moilov prin Mir.

Iar dacă vei zice, de ce nu-i învață [mitropolitul] cuvântul adevărului și-i botează și pe ceilalți care au venit fiind primiți înainte numai prin Mir, dar nici măcar pe cei care n-au venit nici așa, căci cei mai mulți din această eparhie [Transilvania] sunt de fapt fără Mir? Să fii convins că și eu sunt nedumerit despre aceasta, părinte; căci afară de frică – iar aceasta e în dezacord cu cuvântul adevărului – nu știu nimic altceva în el. Fiindcă se poate să cedeze pentru că nu are catehetul riguros [akribēn] drept econom credincios și înțelept al acestei întreprinderi; deci dacă va găsi unul, va alege frica acolo unde, potrivit cu ce stă scris, nu este frică [Ps 52, 6], iar dacă e ceva mai mult decât frica, Dumnezeu știe. Pentru că eu nu m-am dus încă de două ori la Preasfinția Sa de când m-am întors de acolo, de aceea nu mi-a fost cu puțință să scriu de o economie.

[argumente biblice și patristice]

Dar fericit și de trei ori fericit, cinstite părinte, cel ce și cunoaște, și face voia Domnului [cf. Lc 12, 47], de care fie să-mi fi întărit și călăuzit ca să botezi fără frică și fără șovăială deopotrivă pe toți cei primiți prin Mir, ca și pe cei care n-au fost deloc mirunși, aliniindu-te Domnului Care n-a zis ucenicilor Lui să-i ungă pe cei ce cred în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, ci să-i boteze [Mt 28, 19]; nici n-a zis, iarăși, cel ce a crezut și a fost uns se va mântui, ci cel ce a crezut și a fost botezat [Mc 16, 16], nici n-a zis despre renăscut din Mir și din Duh, ci din apă și din Duh, că va intra în Împărăția cerurilor [In 3, 5]. De unde se vede necesitatea mântuirii noastre mai întâi prin Botez, și nu prin altă Taină. Aceasta o spune și articolul zece al Simbolului [creinței]: „Mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor!”.

Căci toată tăria Mirului ne-a fost predată și reglementată după Botez; drept pentru care și canonul 48 al Sinodului de la Laodiceea spune că după Botez cei ce primesc lumina trebuie să fie unși, și de aceea se numește Mirul luminării și Pecetea a Darului, potrivit lui Gavriil al Filadelfiei (în capitolul IV despre Mir)¹⁵.

Așadar, mint în chip vădit cei care primesc prin Mir pe uniții care n-au luat Botezul. Căci de către care Biserică li s-a dat Botezul ca să spunem că e adevărat că sunt unși după Botez? Fiindcă Biserica aceea care-l oferă pe acesta nu e Biseri-

¹⁵ Gavriil Seviros (1540-1616), mitropolit grec al Filadelfiei (= Veneției), autor, printre altele, al unui tratat despre Sfintele Taine: *Syntagmation peri hagiōn kai hierōn mysteriōn*, Veneția, 1600 și 1691; reed. de Chrysant Notaras, patriarhul Ierusalimului (1707-1731), în propriul său *Syntagmation peri ton ophikion Ekklesias*, Târgoviște, 1715 și Veneția, 1778; cf. G. Podskalsky, *Griechische Theologie in der Zeit der Türkenherrschaft (1453-1821). Die Orthodoxie im Spannungsfeld der nachreformatorischen Konfessionen des Westens*, München, 1988, p. 118-124.

ca uniților, ci Biserica una, catholică [sobornicească] și apostolică a răsăritenilor, de care aceia rupându-se au adus slujire [cult; *elatreusen*] capului papei și, prin urmare, tuturor dogmelor blasfemiatoare și gândirilor papale despre Duhul Sfânt.

Unde e Botezul/Cufundarea lui Dumnezeu la ei, care stropesc sau toarnă în mod contrar constituției lui evanghelice, apostolice și patristice, adică fără cele trei cufundări și ridicări? Sau cine care urmează constituțiilor Domnului, Care spune ucenicilor Lui să boteze/afunde în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt [Mt 28, 19], va mărturisi că aceste trei cufundări și ridicări nu sunt necesare în Taina Botezului și nu fac parte din cele fără de care el nu există? Căci ca să arate aceste trei cufundări și ridicări le-au pecetluit astfel și ucenicii care L-au vestit pe Dumnezeu în canoanele lor [apostolice] 49 și 50.

Iar oricine din cei cu numele lui Hristos urmează acestor trei cufundări și ridicări nu pur și simplu și din întâmplare, ci urcându-se la înțeleșurile lor mai înalte [*hypsēloterais ennoiais*]. Căci faptul că omul e botezat de trei ori, spune marele în cele dumnezeiești Vasile [† 379] în canonul 92, este din predania/tradiția care a urmat și tainică, pe care Părinții noștri au păzit-o cu o tăcere necurioasă și neiscoditoare, aceia fiind învățați frumos să păstreze în liniște lucrurile venerate ale Tainelor, pentru ca nu cumva din pricina obișnuinței cunoașterea meditată a dogmelor să ajungă ușor disprețuită de cei mulți, și aceasta de cei neinițiați [nebotezați]. Iar potrivit aceluiași Mare Vasile cufundările și ridicările sunt o asemănare a crucii și morții, a îngropării și învierii din morți; fiindcă în apă se celebrează inițiativ simboluri dumnezeiești, iar Hrisostom [† 407] cel cu limba de aur spunea că „mormânt și moarte, înviere și viață, acestea toate se fac deodată. Căci așa cum atunci când capetele noastre se afundă în apă ca într-un mormânt, omul cel vechi este îngropat și afundat și ascuns în întregime pentru totdeauna, apoi, când ne ridicăm, se ridică omul cel nou. Fiindcă așa cum este ușor pentru noi să fim cufundați și să ne ridicăm, tot așa este ușor pentru Dumnezeu să îngroape omul cel vechi și să-l arate pe cel nou”¹⁶. Iar aceasta se face de trei ori ca să înveți că o putere a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt umple toate acestea. Iar potrivit aceluiași curgător de aur întreita cufundare și ridicare a însemnat-o și pânza aceea arătată de trei ori lui Petru [FA 10, 11-16]. Și altundeva același spune: „Vrei să vezi simbolul? Îți voi arăta o scăldătoare, în care unul moare și altul învie; în Marea Roșie egiptenii s-au înecat, iar israeliții au trecut, și aici e același lucru: pe unul îl îngroapă, iar pe altul îl naște. Să nu te mire, așa dar dacă în Botez se face și naștere, și stricăciune.” „Căci așa cum trupul Domnului îngropat în pământ a adus drept rod mântuirea lumii, tot așa și al nostru îngropat în Botez a adus drept rod dreptatea, sfințirea, înfierea, miile de lucruri bune”¹⁷. Și mai jos: „Așa cum cel ce a murit e liber de a mai

¹⁶ Ioan Hrisostom, *Omilia 25, 2 la Ioan*; PG 59, 151.

¹⁷ Idem, *Omilia 12, 1 la Romani*; PG 60, 484.

păcătui, fiindcă zace mort, tot așa și cel ce urcă din Botez: pentru că a murit o dată acolo, trebuie să rămână pentru totdeauna mort pentru păcat¹⁸. Iar marele Atanasie, explicând zicerea lui Pavel: „căci am ajuns concrescuți cu El” [Rm 6, 5], spune: „Precum Hristos a murit și a înviat a treia zi, tot așa și noi, murind în Botez, înviem. Căci faptul că pruncul e cufundat în scaldătoare și ridicat de trei ori arată aceasta: moartea și învierea lui Hristos a treia zi¹⁹. Spunând acestea el este în acord cu cinstitul în cele sfinte Dionisie [Areopagitul], care zice că acela care e botezat în chip sfânt prin cele trei cufundări în apă imită moartea dătătoare de viață a îngropării de trei zile și trei nopți a lui Iisus Obârșie de dumnezeire²⁰. Căci în chip potrivit acoperirea prin apă se ia drept icoană a morții și îngropării nevăzute, pentru că botezatul moare împreună cu păcatul și e răstignit, îngropat și înviat împreună cu Hristos prin întreita ridicare și acoperirea întreagă cu apă, „răstignindu-și, potrivit Apostolului Pavel, trupul împreună cu patimile și poftelile lui [Ga 5, 24] și nemaiviețuind în el însuși, ci Hristos viețuind în el [Ga 2, 20]”. Pentru că împreună cu El suntem îngropați și înviem, potrivit aceluiași Pavel, „căți în moartea lui Hristos am fost botezați” – căci ceea ce este pentru El crucea și mormântul aceasta este pentru noi Botezul, pentru că o moarte e și una, și alta: una a trupului, adică a lui Hristos, iar alta a păcatului, adică a noastră, precum explică sfințitul Hrisostom – „căci am fost îngropați împreună cu El spre moarte, ca, așa cum Hristos a fost sculat din morți prin slava Tatălui, tot așa și noi să umblăm în noutatea vieții. Căci dacă am ajuns concrescuți cu asemănarea morții Lui, vom fi și ai învierii Lui, aceasta știind că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună și el, ca să fie desființat trupul păcatului, ca să nu mai slujim păcatului” [Rm 6, 3-6]. Fiindcă, potrivit [lui Grigorie] luminătorul Nyssei [† 395], „așa cum Deschizătorul de drum al vieții noastre, luând asupra Sa mortalitatea noastră, a revenit iarăși la viață a treia zi după punerea sub pământ, tot așa oricine e unit cu Acela, privind spre această ispravă, care e capătul vieții, spălat fiind în loc de pământ cu apă și cufundându-se de trei ori în acest element, a imitat harul învierii celei de a treia zi²¹. De aceea Chiril al Ierusalimului [† 387] spune: „Ați fost duși de mână la scaldătoarea dumnezeiescului Botez ca Hristos de la cruce la mormântul ce stă înainte, ați fost cufundați de trei ori în apă și v-ați ridicat de trei ori ca aluzie la îngroparea de trei zile a lui Hristos”, „Care a fost răstignit cu adevărat, a fost îngropat cu adevărat și a înviat cu adevărat, ca, făcându-ne părtași ai Lui prin imitarea pătimirilor Lui, să câștigăm cu adevărat mântuirea²²”.

Este, așadar, evident că pe cei ce nu sunt botezați prin întreita cufundare și ridicare potrivit înțeleșurilor mai înalte spuse mai sus, atunci când vin îi primim

¹⁸ *Ibidem*, col. 485.

¹⁹ (Pseudo-)Atanasie cel Mare, *Întrebarea 92 la Scriptură*; PG 28, 753.

²⁰ Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească* III, 7; PG 3, 404B.

²¹ Grigorie al Nyssei, *Marea cuvântare catehetică* 35; PG 45, 88D.

²² Chiril al Ierusalimului, *Cateheza mistagogică* 2, 4; PG 33, 1080 BC.

ca pe niște nebotezați, adică nu ungându-i cu Mir, ci botezându-i ca pe unii ce nu s-au răstignit, nu s-au îngropat și n-au înviat de trei ori împreună cu Hristos; în chip asemănător trebuie să facem și cu cei care au fost primiți prin Mir prin furt, pentru că Mirul nu-i poate face să se răstignească, să se îngroape și să învie pe uniții care vin la noi împreună cu papistașii și luterano-calviniștii, întrucât numai Botezul are această putere; de aceea îi ungem cu Mir după acesta, cum spune învățătorul de aur al Bisericii [lui Hristos]: „Căci cu acesta suntem uniți când suntem botezați”²³, fiindcă el se alcătuieste/confecționează spre folosul celor botezați, spune și Gavriil al Filadelfiei.

Prin urmare, cu ce ar putea să-i folosească pe cei ce l-au primit după Botez, când li s-ar putea spune la propriu cuvintele Teologului [Grigorie din Nazianz, † 390]: „Mirul nu se încredințează unui vas putred”²⁴, cum nu ne este îngăduit nici să aruncăm cele sfinte câinilor, nici mărgăritarele înaintea porcilor [Mt 7, 6]. Că el nu le este de niciun folos fără Botez este evident de aici: și anume că, dacă cineva a fost botezat corect, dar n-a fost uns cu Mir pentru că i s-a întâmplat moarte, credem neșovăielnic potrivit Scripturii că se va mântui, căci ea zice: „Cel ce a crezut și s-a botezat se va mântui” [Mc 16, 16]. Dar despre cel uns cu Mir, dar nebotezat, nu s-a scris așa nicăieri în Scripturi, sau de Sinoade sau de Părinți, nici s-a predat în genere undeva că el se va mântui.

Căci toate orânduiesc ca el să se dea după Botez, fiindcă este pentru folosul celor botezați, nicidecum pentru folosul celor nebotezați. (*Constituțiile Apostolice*, cărțile III și VII; Dionisie Areopagitul, *Despre ierarhia bisericească*, cap. II; amândoi Clement: și Romanul, și Alexandrinul; Iustin Filozoful și Martirul în *Chestiunile sale*; Grigorie Teologul în *Cuvântul la Sfântul Botez*; Amfilohie în *Viața lui Vasile cel Mare*; Teodoret la *Cântarea Cântărilor*; Damaschinul în cartea *Despre credință*; papii Urban, Corneliu, Inocențiu, Damasus, Leon, Ioan și Grigorie Dialogul și mulți alții, pe care-i înșiră Gheorghios Koressios²⁵ în tratatul său *Despre Botez* – toți confirmă că Mirul se dă după Botez.) De aceea spune și Chiril al Ierusalimului: „Așa cum Hristos a fost răstignit, îngropat și înviat în mod real, iar în Botez ne învrednicim să ne răstignim, să ne îngropăm și să înviem împreună cu El într-o asemănare, tot așa și la Mirungere: Acela a fost uns cu untdelemn spiritualul al veseliei [Ps 44, 8], iar noi am fost uniți cu Mir.” „Acela S-a spălat în râul Iordan și a urcat din ape împărtășindu-le luminile dumnezeirii Lui, iar peste El s-a

²³ Ioan Hrisostom, *Omilia 2, 2 la 1 Timotei*; PG 62, 514.

²⁴ Grigorie Teologul, *Poeme morale* 33, 8; PG 37, 928 A.

²⁵ Gheorghios Koressios (1570-1660), medic și teolog laic grec din Chios, autor al multor tratate polemice antilatine (cel despre Filioque editat de patriarhul Dositei al Ierusalimului în *Tomos katallagēs*, Iași, 1692) și antiprotestante, rămase însă în majoritatea lor inedite până astăzi; cf. Podskalsky, *op. cit.*, p. 183-189.

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

făcut venirea ființială a Duhului Sfânt, iar nouă, care am urcat din sfintele ape ale scaldării, ni s-a dat un mir, antitipul celui cu care a fost uns Hristos. Iar Acesta este Cel despre care zicea Isaia: «Duhul Domnului peste Mine, pentru care M-a uns» [Is 42, 7; Lc 4, 18]²⁶.

Deci, dacă nu premerge un Botez, nimeni nu se găsește să afirme că se dă Mirul, pentru că el nu oferă niciun folos, adică viață și mântuire, atunci de ce împiedicăm viața și mântuirea uniților, luteranilor, calviniștilor sau papistașilor primiți prin Mir printr-un furt, nebotezându-i atunci când vin și care n-au niciun folos din Mirul fără Botez, dacă nu-i ungem după Botez?

[argumente canonice]

Iată, spun unii, canonul 7 al Sinodului II Ecumenic [Constantinopol, 381] și canonul 95 al Sinodului V-VI [„Trulan” din 690-691] dau prin Mir viață și mântuire nu numai schismaticilor, adică novațienilor și cvartodecimanilor, și celorlalți, ci și ereticilor înșiși, adică arienilor, macedonienilor și apolinariștilor fără să-i boteze.

Celor ce pun înainte acestea să li se dă cu răbdare și atenție acest răspuns: zisele canoane au strâns această economie din canonul 7 al Sinodului din Laodicee, prin urmare, ele au fost promulgate potrivit definiției/rațiunii economiei, nu potrivit celei a rigorii/acriviei; drept pentru care și adaugă: „potrivit rânduielii și obiceiului de mai jos” [canonul 95, V-VI]. Îmboldit tot de acolo, arătătorul celor cerești Vasile [cel Mare, † 379] zice: „Fiindcă în general celor din Asia li s-a părut din pricina unei economii pentru cei mulți să fie primit Botezul lor. Noi însă se cuvine să respingem botezul encratiților, și dacă cineva prins de aceia ar veni la Biserică, să se boteze. Dacă însă aceasta va fi o piedică pentru economia generală, trebuie întrebuințat iarăși obiceiul și urmat Părinților care au rânduit cele ale noastre cu economie” [canonul 1; *Ep.* 188, 2]. Sfântul pare deci să consimtă cu greu la această economie de a primi prin Mir nu eretici, ci schismatici care au fost botezați cu Botezul nostru, „pentru ca să nu-i facem zăbavnici la botezare din pricina severității acestei propuneri” [*ibid.*]. Urmând însă rigorii în același canon vorbește despre ei astfel: „Iar dacă și aceia păzesc Botezul nostru, aceasta nu trebuie să ne înduplece, căci nu suntem obligați să le arătăm recunoștință pentru asta, ci slujim rigorii canoanelor” [*akribeia kanonōn; ibid.*]. De aceea în canonul său 47 hotărăște astfel: „Cuvântul nostru să aibă tărie: nu-i primim” pe schismatici „în Biserică dacă sunt botezați cu Botezul nostru” [canonul 47; *Ep.* 149]. „Căci cei ce s-au despărțit/apostaziat de Biserică – spune iarăși canonul 1 – nu mai au pentru ei harul Duhului Sfânt, fiindcă harul i-a părăsit prin întreruperea succesiunii. De aceea, cei ce s-au rupt de ea nu mai aveau putere nici să boteze, nici să hirotonească” [canonul 1; *Ep.* 188].

²⁶ Chiril al Ierusalimului, *Cateheza mistagogică* 3, 2 și 1; PG 33, 1089B, 1088D-1089A.

Drept pentru care și Sinodul de la Cartagina [din anul 256] din jurul sfințitului martir Ciprian [† 258], aliniindu-se definiției rigorii/acriviei, dogmatizează că „nimeni” dintre eretici sau schismatici „nu poate fi botezat în afara Bisericii Catholice [Ortodoxe], întrucât există un Botez și există numai în Biserica Catholică [Ortodoxă]. Căci mai întâi trebuie să fie curățită și sfințită apa de către preot, ca să poată șterge prin Botezul său păcatele omului botezat, precum stă scris prin Iezechiel profetul: «Și vă voi stropi cu apă curată și vă voi curăți; și vă voi da inimă nouă, și duh nou vă voi da» [Iz 36, 25-26]. Dar cum poate curăți și sfinți apa cel ce este necurat el însuși și la care nu este Duh Sfânt?”. Pentru că „binecuvântările/ofrandele euharistice [*eulogiai*] ale ereticilor”, spune Sinodul de la Laodiceea, „sunt mai degrabă lipsite de cuvânt/rațiune [*alogiai*] decât cu bun cuvânt/bună rațiune [*eulogiai*]” [canonul 32 Laodiceea]. De aceea și canonul 68 al Apostolilor a hotărât ca aceia botezați sau hirotoniți de eretici să fie hirotoniți și botezați fără primejdie „căci cei botezați sau hirotoniți de unii ca aceștia nu pot fi nici clerici, nici credincioși”. Urmând acestui vot apostolic președintele Sinodului din Cartagina, sfințitul martir Ciprian zicea: „Nu punem înaintea o opinie recentă, nici stabilită acum, ci pe cea aprobată din vechime de înaintașii noștri cu toată rigoarea și grija, și observată și de noi”; de aceea după puțin adaugă: „Cum poate da altuia iertarea păcatelor prin botez cel necurat, care nu-și poate dezbrăca păcatele proprii în afara Bisericii?” „Cine poate da ceea ce nu are el însuși? Sau cum poate lucra cele ale Duhului cel care respinge Duhul Sfânt? Cum se va ruga pentru cel botezat un păcătos hoț de cele sfinte?”

Acestea sunt cele ale rigorii/acriviei, care se spun mai larg în canoanele tratate. Dar pentru că, așa cum spunea în canoanele 1 și 47 Marele Vasile, romanilor și Părinților din Asia li s-a părut bun să se lucreze cele ale economiei, iar acestea său lucrat, precum s-a zis, canonizându-le Sinoadele Ecumenice II și VII, să nu spună cineva sau să fie de acord cu cei ce spun din acest motiv că au fost abrogate cele ale rigorii și nu mai pot fi în vigoare. Căci Duhul n-a grăit prin acestea adevărul, iar prin acelea minciuna, ci Duhul Adevărului a grăit lucrurile Bisericii prin fiecare, atât prin Părinții care au aplicat economia, cât și prin cei care au aplicat rigoarea/acrivia. De aceea Sinoadele Ecumenice V-VI [690-691] și VII [787] le-au pecetluit pe toate deodată: și hotărârile, și canoanele Părinților care au aplicat economia și pe cele ale celor care au aplicat acrivia, ca unele grăite de Unul și Același Duh. Căci chiar dacă canonul 2 al Sinodului V-VI spune că „acest canon promulgat de sfințitul martir Ciprian împreună cu Sinodul său a fost în vigoare în locurile lor potrivit obiceiului predat lor”, este evident că, vorbind de obiceiul acriviei/rigorii și mirându-se cum n-a fost în vigoare și în alte locuri, adaugă fără nicio excepție că „nimănui nu-i este îngăduit să falsifice sau să anuleze canoanele mai sus arătate”, numind „canon” și alăturând celorlalte canoane și pe cel al sfân-

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

tului Ciprian. Fiindcă, în general, n-a suprimat nici pe cele ale acriviei canoanelor 1 și 47 ale Marelui Vasile, nici pe cele ale canonului 68 al sfinților Apostoli, ci, mai degrabă, a confirmat că ele au validitate împreună cu celelalte.

Trebuie să știm și până unde merg cele ale economiei în contra hotărârilor sinodale zise mai sus. Căci negreșit definiția economiei canonului 7 al Sinodului II și a canonului 95 al Sinodului V-VI Ecumenic nu-i primește pe eretici pur și simplu, ci numai pe cei botezați prin trei cufundări și ridicări potrivit Botezului nostru, cum mărturisește astfel botezul arienilor și [patriarhul Ierusalimului] Dositei [1669-1707]. Dar și zisele canoane nu-i primesc pur și simplu pe ereticii sau schismaticii aceștia, ci ei sunt primiți cu Mir după ce au anatemitizat toată erezia lor, dau libel și gândesc drept, judecând că, după anatemizare, afundările și ridicările corecte făcute de eretici sunt pecetluite și făcute valide de Mir prin economie. Iar că aceia primiți cu Mir prin economie botezau potrivit Botezului nostru este evident din zisele canoane ecumenice, fiindcă ambele hotărâsc deopotrivă că eumenienii botezați cu o singură cufundare, și toți cei după ei, care se alătură aceloră și vin la Biserică sunt primiți ca niște păgâni.

[consecința practică]

Urmând și noi acestui îndreptar [*gnōmon*] ecumenic și economic, pe luterano-calviniștii, papistașii și uniții, care se alătură aceloră, și nu sunt botezați nici măcar cu o singură cufundare, și care vin la Biserică, îi botezăm ca pe unii nebotezați, măcar că din lipsa de experiență a unora au fost primiți cu Mir, pentru ca să nu-i lipsim pe aceia, vai, de adevărata viață și mântuire primindu-i numai prin Mir. Întrucât ei nu au nici întreită cufundare și ridicare, potrivit definiției economiei, ca să aibă viață potrivit ereticilor și schismaticilor, care o au pe aceasta și au fost primiți prin economie cu Mir, nici Mirul nu-i poate mântui, cum s-a arătat, fără Botez. Să fie de-ajuns însă acestea, cât privește răspunsul cu răbdare și atenție cerut de la mine din pricina obiecției ivite.

[cele două motive ale redactării disertației]

Dar îmi vei spune, cinstite părinte: Ce te-ai mai exersat scriind acestea pentru noi? Oare noi nu știm acestea? Sau nu gândim așa? Nu propovăduim așa? Oare nu-i botezăm din acest motiv pe luteranii, calviniștii, papistașii și uniții care n-au nicio cufundare și ridicare ca pe unii cu totul nebotezați [*abaptistous*], atunci când vin la Biserică, neputându-i încadra în nicio parte a celor căroră li se poate aplica o economie? Ce vrei deci scriindu-ne acestea?

Și eu știu negreșit, și foarte bine, o înțelepțite de Dumnezeu Părinte, atât din gura ta de foc, cât și din venerabila ta scrisoare, și sunt convins că așa știi, gândești, faci și spui tuturor celor aflați sub tine, urmând constituțiilor scriptu-

ristice și patristice. Dar între multe altele, ne-am pornit să scrijelim așa mai ales din două motive.

Întâi pentru că sunt unii care pun înainte faptul că unii dintre oamenii de vază ai Bisericii de după schismă nu tratează astfel cele privitoare la papistașii care se întorc la Biserică, ci hotărăsc să fie primiți și ei ca arienii și ceilalți prin Mir, aplicându-li-se economia, pentru că socotesc, chipurile, că nu sunt mai răi decât unii ca aceștia. Deci ca aceia care-i pun înainte pe unii ca aceștia să cunoască adevărul de la noi amândoi, de aceea scriu acestea, dar le-am schimbat destinatarul, adresându-le ție, bărbatului purtător de Duh, așa cum odinioară și Pavel își schimba destinatarul cuvântului, adresându-l lui însuși, lui Apolo și lui Chefa.

Așadar, adâncă voastră bunăvoință față de mine știe foarte bine că nu primim drept dogme cuvintele tuturor Părinților care au grăit după Sinodul VII Ecumenic, ci numai ale celor care gândesc și vorbesc în acord cu de Dumnezeu insuflatele Scripturi și cu cele Șapte Sinoade Ecumenice; căci toți cei ce au grăit după ele sunt conduși de ele, dar nu le conduc pe ele. De aceea, nu urmăm celor ce au votat ca papistașii să fie primiți numai cu Mir, ca arienii, pentru că nu consună cu Scripturile și Sinoadele, ci urmăm acestora din urmă.

Că votul acelora nu e în acord cu acestea este evident pentru cel ce cunoaște chiar puțin definiția acriviei și economiei; căci cea a acriviei hotărăște să se boteze deopotrivă toți ereticii și schismaticii care vin la Biserică, dar cea a economiei votează ca numai ereticii și schismaticii botezați potrivit Botezului nostru și care vin la Biserică să se unge cu Mir, iar cei nebotezați astfel să se boteze.

Iar că latinii și luteranii, iar împreună cu ei și calvinii, și uniții, nu botează potrivit Botezului nostru, ca să le aplicăm economia primindu-i cu Mir ca pe arieni și pe ceilalți botezați potrivit Botezului nostru, este evident pentru toți. Fiindcă botezând, ei nu fac nici măcar o singură cufundare ca eunomienii, despre care din pricina faptului că pe lângă celelalte erezii ale lor fac o singură cufundare, cano-nul a rânduit să fie botezați. Așadar, cu mult mai mult trebuie să-i botezăm pe cei ce vin la Biserică și nu botează nici cu una singură, urmând definiției economiei, și nu celei a celor care nu sunt de acord cu constituțiile scripturistice și sinodale. Căci chiar dacă în ceva ei sunt de acord, catalogându-i în partea ereticilor arieni, pentru că știu bine blasfemia lor față de Fiul și Duhul, ca și a arienilor, deși nu asemănătoare acelora; nu sunt însă de acord întru totul, lăsându-se furați după om și, neobservând că nu sunt botezați în trei cufundări și ridicări, ca arienii și toți ceilalți, îi primesc de aceea prin Mir, aplicându-le economia.

Și această furare a celor ce nu sunt de acord astfel nu e nimic străin, fiindcă niciodată nu s-a reunit toată Biserica în același loc să voteze printr-un Sinod Ecumenic ca latinii să fie primiți cu Mir (căci dacă s-ar fi reunit, n-ar fi votat nicicând aceasta, ci, așa cum Sinoadele Ecumenice sunt confirmate în conexiune

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

reciprocă unele cu altele, și el ar fi pecetluit în acord cu constituțiile scripturistice și în conexiune reciprocă). Ci dacă unii au cerut cândva să se vorbească despre aceasta, cei mai mulți au urmat fără să reflecteze votului sinodal de pe timpul patriarhatului aceluși Simeon din Trapezunt, care rânduiește ca latinii care vin la noi să fie primiți cu Mir. Asta până la Chiril²⁷, dar și după acel Chiril, când unii tari în

²⁷ Chiril V, patriarh ecumenic între 1748-1751 și 1752-1757, sub care un celebru decret (*horos*) semnat în iulie 1755 de el împreună cu patriarhii Alexandriei și Antiohiei a declarat nevalid botezul apusean prin stropire sau turnare. Editat prima dată în *Rhantismou stēliteusis*, Constantinopol, 1756, p. 183-186, după care în culegerile canonice: G. Rallis/M. Potlis, *Syntagma tōn theiōn kai hierōn kanōnōn*, t. V, Atena, 1854, p. 614-616, și M. Gedeon, *Kanonikai diataxeis*, t. I, Constantinopol, 1888, p. 252-254, precum și în Mansi/Petit, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 38, 1907, col. 618-621 și în I. Karmiris, *Ta dogmatika kai symbolika mnēmeia tēs Orthodoxou Katholikēs Ekklēsiās*, t. II, Atena, 1953, p. 989-991; nu și în ed. a II-a, 1968; și Th. Papadopoulos, *Studies and Documents Relating to the History of the Greek Church and People under Turkish Domination*, Brussels, 1952 (ed. a II-a, 1973; ed. a III-a, 1990), p. 444-447. Iată traducerea lui românească exactă:

Hotărârea [*horos*] Sfintei Biserici a lui Hristos care apără Sfântul Botez dat de Dumnezeu, dar surpă botezurile ereticilor făcute altfel

Multe fiind mijloacele prin care ne învrednicim de mântuirea noastră, iar acestea fiind legate unele de altele și succedându-și unele altora pe o scară, cel dintâi este Botezul predat de Dumnezeu Sfinților Apostoli în așa fel, încât, fără el, celelalte sunt ineficiente; „căci, zice [Domnul], de nu se va naște cineva din apă și din Duh nu poate să intre în Împărăția cerurilor” [*In* 3, 5].

Aceasta deoarece, întrucât prima naștere îl duce pe om spre această viață muritoare, a fost nevoie în chip necesar să fie găsită o altă naștere și un mod mai tainic: unul care să nu înceapă de la o stricăciune și să nu sfârșească într-o stricăciune, și prin care să ne fie cu putință să imităm pe Iisus Hristos Începătorul mântuirii noastre [*Evr* 2, 10]. „Fiindcă, așa cum spune Gură de Aur, apa din scăldătoare se ia pe post de pântec și devine naștere pentru cel ce se naște” [*Omilia 16, 1 la Ioan; PG* 59, 153], iar Duhul Care vine în apă pe post de Dumnezeu plămădește embrionul; și așa cum Acela a revenit la viață a treia zi după punerea Sa în mormânt, tot așa și cei ce cred, vărându-se în loc de pământ sub apă, închipuie [*exeikonizousin*] pentru ei înșiși prin trei afundări harul Învierii de a treia zi [Grigorie al Nyssei, *La Botezul lui Hristos; PG* 46, 585B]. Apa e sfințită cu venirea Atotsfântului Duh, ca prin apa văzută să fie luminat trupul, iar prin Duhul nevăzut să ia sfințire sufletul; căci așa cum apa dintr-un cazan [*lebēti*] se împărtășește de căldura focului [Chiril al Alexandriei, *La Ioan II; PG* 73, 245A], tot așa și apa din scăldătoare [*kolymbētra*] se preschimbă prin lucrarea/energia Duhului într-o putere dumnezeiască, și pe cei ce sunt botezați/cufundați [*baptizomenous*] astfel îi curăță și îi învrednicește de înfiere, iar pe cei care-l săvârșesc altfel, în loc de curățire și înfiere îi arată necurați și fii ai întunericului.

Așadar, pentru că deja de trei ani s-a ivit o discuție dacă pot fi primite botezurile/cufundările ereticilor care vin la noi, botezuri săvârșite în chip contrar predaniei Sfinților Apostoli și dumnezeieștilor Părinți și contrar obiceiului și orânduirii Bisericii Catholice [Ortodoxe] și Apostolice, de aceea noi, ca unii crescuți cu mila lui Dumnezeu de Biserica Ortodoxă, urmând canoanelor sSfinților Apostoli și dumnezeieștilor Părinți și cunoscând o unică și singură Biserică sfântă, catholică [ortodoxă] și apostolică, cea a noastră, și primind Tainele ei, prin urmare și dumnezeiescul Botez, celor săvârșite deeretici nu cum a rânduit Duhul Sfânt Sfinților Apostoli și cum face Biserica lui Hristos până astăzi, și care sunt născociri ale unor oameni stricați, le întoarcem spatele cu hotărâre comună,

voință/socotință [*gnōmēn*] și de neînduplecat au dat răspuns și s-a întrunit în [în iulie 1755] acel Sinod de 24 de arhiepiscopi, potrivit cărții „Înfierarea stropirii”²⁸. Iar acest Simeon era simoniacul care a urcat primul de două ori în chip tâlhăresc pe scaunul Constantinopolului²⁹, prima dată prin o mie, iar a doua oară prin două mii de galbeni, atunci când s-a făcut cum nu trebuia și votul despre latinii care se

cunoscându-le înstrăinate și străine [*allokota kai allotria*] de întreaga predanie apostolică. Iar pe aceia dintre ei care vin la noi îi primim ca pe unii nesfințiți și nebotezați/necufunđați [*anierous kai abaptistous*], urmând în aceasta

- Domnului nostru Iisus Hristos, Care a poruncit ucenicilor Săi să boteze/cufunde în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh [*Mt 28, 19*];

- sfinților și dumnezeieștilor Apostoli, care orânduiesc să-i botezăm/cufundăm pe cei ce vin în trei afundări și ridicări și la fiecare din afundări să rostim câte un nume al Sfintei Treimi [canonul 50 apostolic];

- sfințitului și egalului cu apostolii Dionisie, care spune că [episcopul] „să boteze/cufunde de trei ori într-o scaldătoare care are apă și untdelemn sfințite pe cel ce vine dezbrăcat de orice haină, strigând cele Trei Ipostase [întreita ipostasă] a Fericirii Dumnezeiești și îndată să-l pecetluiască pe cel botezat/cufundat cu Mirul, cu lucrare preadumnezeiască, și să-l declare părtaș al preasacrei celebrări a Euharistiei” [*Despre ierarhia bisericească* II, 7; *PG 3, 396D*]; și

- sfințitelor Sinoade Ecumenice al II-lea [381, canonul 7] și al V-VI-lea [691, canonul 95], care rânduiesc ca aceia ce nu sunt botezați/cufunđați în trei afundări și ridicări și fără să se strige la fiecare afundare o chemare [*epiklēsîn*] a Ipostaselor dumnezeiești, ci sunt botezați altfel [*allōs*], să fie primiți ca unii nebotezați/necufunđați [*abaptistous*] atunci când vin la Ortodoxie.

Urmând, așadar, și noi acestor dumnezeiești și sfinte constituții [*diatagmasin*], socotim că trebuie să fie respinse și să li se întoarcă spatele [*apobleta kai apotropaia*] botezurilor/cufunđațiilor ereticilor ca unora ce sunt în dezacord și străine [*apadonta kai allotria*] de constituția apostolică dumnezeiască și niște ape fără folos [*hydata allotria*], cum spuneu sfințitul Ambrozie și Marele Atanasie, și ca atare nu oferă nicio sfințire celor ce le primesc și nu sunt de niciun folos în ce privește curățirea de păcate. Iar pe cei botezați/cufunđați de ei fără botez/cufundare care vin la credința ortodoxă îi primim ca nebotezați/necufunđați [*abaptistous*] și îi botezăm/cufundăm fără primejdie [*akindynos autous baptizomen*], potrivit canoanelor apostolice și sinodale, pe care se reazemă ferm Sfânta Biserică a lui Hristos catholică [ortodoxă] și apostolică, Mama comună a noastră, a tuturor. Și pe această hotărâre și decizie a noastră comună pecetluim această hotărâre/definiție [*horon*] a noastră în acord cu constituțiile apostolice și sinodale, întărindu-l prin semnăturile noastre.

În anul mântuirii 1755 în luna iulie.

† Chiril, din mila lui Dumnezeu arhiepiscop al Constantinopolului, Noua Romă, și patriarh ecumenic

† Matei, din mila lui Dumnezeu papă și patriarh al marelui oraș Alexandria și judecător ecumenic

† Partenie, din mila lui Dumnezeu patriarh al orașului Ierusalim și al întregii Palestine.

²⁸ *Rhantismou stēliteusis [Înfierarea stropirii]*, Constantinopol, 1756, 28 + 176 p. (reed. cu traducere latină la Leipzig, 1758). Critică violentă în 81 de capitole la adresa botezului apusean prin stropire, publicată anonim, a fost scrisă de monahul Hristofor Etolianul, fiind însă condamnată de sinodul mitropoliților din Constantinopol pe 28 aprilie 1755; cf. textul condamnării în Mansi 38, 1907, col. 609-617.

²⁹ Simeon din Trapezunt a fost patriarh al Constantinopolului în trei rânduri: în 1466, între 1471-1474 și între 1482-1486.

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

întorc, în jurul anului 1485³⁰ – cum relatează Meletie al Atenei³¹ –, și care a făcut publică toată averea împreună cu toate vasele patriarhale, când a poruncit așa sultanul Baiazid³², luptătorul împotriva creștinilor, care împărățea pe atunci. Dar pentru că împreună cu ceilalți a fost tras spre duplicitatea acestui tâlhar Simeon și zelosul Dositei³³, căruia i-au urmat cei mai mulți, mai degrabă decât lui Simeon, atât din pricina prerogativelor virtuții și sfințeniei acestui bărbat, dar mai ales din pricina focului dumnezeiesc pe care l-a vărsat împotriva latinilor, noi nu urmăm în această parte aceluși viteaz.

Ci urmăm, pe de o parte, înțeleptului [Ghenadie] Scholarios³⁴, care stabilește foarte înțelept să nu se primească ceea ce nu se supune canonului adevărului, păstrând fără ceartă cinstea față de cei care spun acest lucru, iar pe de altă parte, preadumnezeiescului Augustin, care spune că, și dacă ar fi bărbați catholici și vestiți și ceva din scrierile lor ar avea altceva decât adevărul înțeles cu ajutorul lui Dumnezeu, fie de alții, fie de noi, păstrându-se cinstea datorată acestora, acelea trebuie dezaprobat. Urmând, pe lângă aceștia, și multor altora care au strălucit nu mult după Dositei prin înțelepciune, virtute și sfințenie (ca, de pildă, celui ce după Macarie³⁵, și Gherasim, și Agapie al meu, a fost dascălul meu în Smirna: Ierotei [Dendrin] și, împreună cu ei, vestitului Neofit³⁶ și, împreună cu ei, nu puținilor altor zeloți la extrem ai definiției acriviei și economiei, potrivit căreia pe toți latinii și luterano-calviniștii care nu botezau potrivit Botezului nostru îi botezau când veneau la Biserică ca pe unii nebotezați), dar mai ales preaînțelepților și prearăpiților de Dumnezeu urmași ai lui: laudatul meu gheron Efrem³⁷ și lui So-

³⁰ Sinodul constantinopolitan din 1485 a anulat printr-un decret (*horos*) sinodul unionist de la Florența și a sancționat o slujbă (*akolouthia*) de primire a latinilor la Ortodoxie prin abjurarea ereziilor și ungera cu Mir, editată de patriarhul Dositei al Ierusalimului în *Tomos agapēs kata Latinon*, Iași, 1698, p. 568-570.

³¹ Erudit mitropolit al Atenei (1661-1714), autor al unei ample „Geografii” și al unei „Istории a Bisericii” tipărite postum: *Ekklesiastikē historia*, 3 vol., Viena, 1783, la care face aluzie Vulismas. *Istoria Bisericii* a mitropolitului Meletie a fost tradusă în limba română de mitropolitul Veniamin Costache și publicată în 5 volume la Iași între 1841 și 1843.

³² Sultanul Baiazid II (1481-1512).

³³ Dositei Notaras (n. 1641), patriarh al Ierusalimului (1669-1707), redevabil polemist antilatin. Vulismas face aluzie la *Tomos agapēs*, Iași, 1698, p. 568-570, unde se reproduce hotărârea sinodului constantinopolitan din 1484 ca a unui „sinod ecumenic”.

³⁴ Eruditul monah și teolog bizantin (1405-1472), primul patriarh de după cucerirea Constantinopolului de otomani în 1453.

³⁵ Macarie (1680-1737), arhidiacon, predicator și vestit dascăl la școala greacă din Patmos.

³⁶ Faimosul evreu convertit și ierodiacon athonit decedat ca profesor la Academia domnească din București, Neofit Kaskovalivitul (1713-1784), filolog și canonist redevabil, aflat la originea lungilor controverse ale „colivelor” și „împărtășirii continue”.

³⁷ Efrem (1710-1770), patriarh al Ierusalimului între 1766 și 1770, protectorul și susținătorul tânărului Vulismas. Ca dascăl în Atena, Efrem a scris pe 9 august 1755 către un prieten un tratat sub formă de epistolă în susținerea *horos*-ului din iulie 1755; cf. textul în Mansi 38, 1907, col. 629-634.

fronie, care i-a urmat îndată după acela, după care a luat în chip vrednic scaunul Constantinopolului³⁸.

Fiindcă acum și Marea Biserică a Hristosului meu pe toți cei care se întorc dintre latini, luterani, calvini și uniți îi primește prin Botez, chiar dacă mai înainte i-a primit prin Mirungere, aplicându-le economia ca printr-o milă dumnezeiască. Nu condamnăm nimic altceva din cele ale lui Dositei în această parte, afară de faptul că s-a lăsat furat după om, fiind învins atât de tare de aceasta, încât să se bucure mult de faptul că, fiind unși cu Mir, latinii erau numărați împreună cu arienii. De aceea, deși îi atacă pe latini, a numit „sinod ecumenic” pe cel ce a votat aceasta pe timpul lui Simeon [în 1484]; lucru care este o minciună evidentă, fiindcă nici adunarea aceea împreună cu arhieriei care s-au găsit pe atunci pe vremea simoniacului Simeon, precum nici cea a celor cu cei ce se găsesc acum împreună cu patriarhul momentului, nici alta înainte, nici după aceea, n-a fost în sens propriu un sinod ecumenic după al VII-lea [din 787]. Iar dacă ar spune cineva că Dositei a numit-o „sinod ecumenic” pentru că a votat ca latinii care vin la noi să fie unși cu Mir, aliniindu-se canonului 7 al Sinodului II și canonului 95 al Sinodului V-VI Ecumenic, zelul pentru aceasta al lui Dositei este lăudabil, ca și invenția sa contra potrivnicilor, afară numai că s-a lăsat furat după om; pentru că în ceva ea consună cu acele canoane ecumenice, dar nu consună întru totul, cum s-a tratat deja. De aceea, și noi întru ceva suntem de acord cu Dositei și cu ceilalți care-i alătură pe latini caeretici arienilor, dar nu suntem de acord întru totul, pentru că este evident că nu i-au definit și în partea celor nebotezați, cea a eunomienilor și a celorlalți care nu sunt botezați în trei cufundări și ridicări.

[recapitulare]

Căci, ca să vorbim potrivit mult învățatului Koressios, „cufundarea” [*katadysis*] arată și moartea, și prin ea cel ce moare în Botez e făcut drept dinspre păcatul strămoșesc [*propatorikēs hamartias*] și e îngropat în scaldătoare [*kolymbētra*] dinspre patimi, folosindu-se de lume ca și cum n-ar fi în lume [*I Co 7, 31*] și suportând pătimirile crucii, precum stă scris: „Cine vrea să vină după Mine să se tăgăduiască pe sine însuși, să-și ia crucea lui și să-Mi urmeze” [*Mt 16, 24*]; iar „ridicarea” [*anadysis*] înseamnă desfătarea prin înviere, în care cel ce se desfătă de vederea lui Dumnezeu ia răscumpărare de toate lipsurile trupești și sufletești, potrivit profetului Isaia și ucenicului iubit [Ioan Evanghelistul], cunoaștere mai desăvârșită a lui Dumnezeu potrivit marelui Pavel, iubire desăvârșită față de Dumnezeu, față de Hristos în calitate de Cap și membrele Bisericii, curăție și bună mișcare a trupului, sfințenie mai desăvârșită, răscumpărare de atacurile vrăjmașului, trupului, lumii

³⁸ Acest Sofronie a fost patriarh al Ierusalimului între 1770 și 1775 (ca Sofronie V) și apoi între 1775 și 1780 al Constantinopolului (ca Sofronie II).

și morții, desfătare veșnică de Dumnezeu și Hristos, comuniune cu toate sufletele fericite și cu îngerii, care e moștenirea nemuritoare, laudă foarte curată către Dumnezeu, bucurie de necuprins, armonizare desăvârșită cu trupul lui Hristos și nemurire infinită și veșnică, de care toate sunt păgubiți – vai! – luteranii, calviniștii, papistașii și uniții nebotezați/neafundați prin întreită cufundare și ridicare.

Căci peste cele zise, atunci când ei botează falsifică [*katapseudontai*], în chip evident, vai!, și însăși invocarea [epicleza] fericitei Treimi, căci spunând: „Te botez în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt”, iar, pe lângă faptul că falsifică această invocare [epicleză], apar ca nebotezând, adică neintegral, necufundând și neridicând de trei ori din apă pe cel botezat potrivit predaniilor tainice și acțiunilor și constituțiilor de la început de la Hristos. Cum însă cineva care falsifică astfel constituția [*diataxis*] Domnului, Apostolilor și Sinoadelor, nebotezând/necufundând, cum spune cu gura, ci stropind sau turnând, cum se arată prin lucrul însuși, ar mai avea putere să atragă peste cel stropit sau botezat harul Duhului, jucându-se [*empaizōn*] cu crucea, cu moartea Domnului și Învierea Lui prin invocare [epicleză]? Sau cum l-ar putea auzi pe acesta Sfânta Treime invocată, chiar de i-ar fi cu putință să o invoce de mii de ori, atunci când e falsificată și luată în joc însăși Taina de tot atâtea ori de câte ori e invocată? Căci dacă Taina Botezului, ca și celelalte, a fost predată și hotărâtă numai prin invocare sau punerea mâinilor, negreșit și noi, și în acesta, ca și în acelea, am crezut că se săvârșește numai prin invocare, dar pentru Taina Botezului am primit că invocarea are putere și desăvârșește pe cel botezat prin cele trei cufundări și ridicări, iar nu altfel. Așadar, cel botezat astfel e nebotezat/necufundat [*abaptistos*].

Iar că nu altfel decât prin cufundări și ridicări coboară Duhul Sfânt în Taina Botezului o arată în chip strălucit urcarea Iisusului meu din ape, căci, spune evanghelistul [Marcu], „îndată ce a urcat Iisus din ape, a văzut cerurile despiciându-se și Duhul coborând peste El ca un porumbel” [*Mc* 1, 10]. De aceea, în cuvântul său către cei proaspăt botezați, Părintele cu totul de aur al Bisericii, [Ioan] Hrisostom, spune: „Iar când preotul strigă cu glas mare: «Se botează/cufundă cutare în numele Tatălui, și al Fiului, și al Duhului Sfânt», de trei ori capul coboară și urcă prin această inițiere tainică pregătind primirea venirii Duhului”³⁹. Prin urmare, nu e nimic care să împiedice ca pe aceia care în turnare sau stropire [*epichysis kai rhantismos*] nu l-au atras pe Duhul doar prin simpla invocare, și care vin la noi, să-i botezăm/cufundăm ca pe unii nebotezați/necufundați [*abaptistous*], potrivit predaniei evanghelice, apostolice și patristice, iar nu, cum au socotit unii lăsându-se furați, să-i ungem numai cu Mir ca pe niște arieni.

³⁹ Ioan Hrisostom, *Cateheza baptismală* 2, 26; ed. A. Wenger în *Sources Chretiennes* 50, 1957, p. 148-150.

Acesta e primul motiv care m-a învins să mă exersez scriindu-ți astfel aceste ție, economului credincios al tainelor lui Hristos [cf. *I Co* 4, 1].

Al doilea însă este că sunt iarăși alții, între care, cum se pare este și părinția ta, care botează fără șovăire pe cei ce vin luterani, calvini, latini și uniți ca pe unii nebotezați, dar se îndoiesc dacă trebuie să-i boteze pe unii din aceștia care, din lipsă de experiență, au fost primiți de unii din ai noștri prin Mir.

Dar nu trebuia deloc să se îndoiască pentru unii ca aceștia, ci să-i boteze neîndoielnic, ca și pe cei nemiruiți, fiindcă am învățat că, dacă nu premerge Botezul, e cu neputință ca Mirul să dea viață și mântuire. Cei care în chip frumos, drept, fără vreo vânturare de gânduri și nici cea mai mică îndoială știu că cei nebotezați prin întreită cufundare și ridicare nici nu s-au răstignit, nu s-au îngropat și, n-au murit împreună cu Hristos, ci sunt păgubiți de toate darurile zise, și de aceea, atunci când vin, ca să nu-i păgubească de moarte, îi botează ca pe niște nebotezați; tot așa și cei care adaugă foarte frumos că, fără botezul celor trei cufundări și ridicări, e cu neputință ca Mirul să ofere mântuire, botează fără șovăire pe cei primiți numai prin Mir atunci când vin, ca să nu se facă vinovați de pieirea acelora.

Acestea, o dumnezeiesc și înalt pentru mine creștet, le-am scris nu plecând de la propriile mele socotințe [*gnōmatenōn*], ci, cum vezi, aliniindu-mă constituțiilor [*diataxesin*] Domnului, ale Apostolilor, ale Părinților și ale Sinoadelor. Tu însă mi-ai face cea mai mare bucurie dacă ai face arătate acestea nu în rând cu cele secrete și ținute sub tăcere, ci al celor publice și propovăduite, și mai cu seamă mitropolitului și oricui altuia voiește dintre cei de vază ai Bisericii. Căci vreau să fie spuse deschis cele gândite de mine despre această chestiune mult discutată, ca să nu fiu luat ca unul care-și expune propriile socotințe, iar nu ca dogmatizând plecând de la cuvintele predate de Dumnezeu.

Să fii sănătos și străjuit de sus în ambele: și în bătrânețe sănătoasă, și în prosperitate, ca un sanctuar al drepteicredințe și sfințeniei, părinte al neamului nostru, călăuză nerătăcită și reazem; și cea mai mare mângâiere, și plăcută grăire și desfătare a lui Dorotheos al tău.

Iași, 1785, august 11

Al tău, Dorotheos

[Scrisoarea de iertare pentru fratele Vasile]

Pentru că paternitatea voastră mi-a cerut și în particular să-i trimit lui Vasile o scrisoare de iertare, iată, părinte, o trimit împlinind ascultarea. Poruncește deci să fie tradusă așa cum este în limba valahă [*blachisti*] și așa să fie dată de voi aceasta și aceea.

Starețul Paisie Velicikovski și eruditul ieromonah Dorotheos

Vasile, copil iubit mie în Domnul, mă rog să fii sănătos în ambele privințe și să știi să neîmpiedici în făgăduințele lui Dumnezeu.

Am cunoscut, copile, de la preasfântul stareț/bătrân [*gerontos*] care se ostenește în multe feluri pentru mântuirea ta, ca și a celorlalți, că ești în mare necăjire, amărăciune, lacrimi și durere, recunoscând nesocotirea față de mine a făgăduinței tale de bunăvoie și disprețuirea pecetei mele [cu semnul crucii] pe capul tău. De aceea prin economie nu ți s-a dat de către noi binecuvântare, ca tu să ajungi la o asemenea recunoaștere și să cunoști cu adevărat, pe lângă celelalte, că, dacă nu ești binecuvântat în mod canonic de noi, nimeni altul n-ar putea să te dezlege iarăși canonic afară de noi. Dar pentru că ai recunoscut în mod frumos aceasta prin povățuirile și muștrările părintești ale sfântului stareț și te-ai lovit în piept, ai jelit și ai lacrimat, cunoaște că atât m-am bucurat auzind de recunoașterea ta cu lacrimi, încât m-ai urcat cu mintea până la cer și m-am bucurat acolo împreună cu foarte iubitorii de oameni îngeri de strălucita bucurie și voieșie a lor pentru pocăința ta, ca și pentru oricine se pocăiește, cum stă scris în Sfânta Evanghelie [*Lc* 15, 7]. Așadar, de acolo, copile, de la Tatăl luminilor, de la Fiul Său Unul-Născut și Preasfântul Lui Duh să ai har, pace și milă, iar de la mine rugăciune, binecuvântare și iertare prin cel preaplinul de discernământ stareț, care mi te-a dat și care, din pricina neputinței tale, a consimțit să rămâi acolo, și pe care-l rog în schimb pentru tine, ca după iertare (nu fără punere la probă) să-ți ofere ceva în plus, scurtându-ți timpul, și să te promoveze în ceata monahilor din pricina amarei tale pocăințe și a fierbintei și credincioasei tale slujiri față de mine. Tu însă probează-te riguros pe tine însuși și gândește-te bine cu ce-ți vei face făgăduințele și înaintea cui anume. Și dacă ești convins prin împreună-lucrarea lui Dumnezeu să iei asupra ta crucea [*Mt* 16, 24], în care vei putea stinge toate săgețile aprinse ale celui rău [*Ef* 6, 16], fiindcă prin ea se înțeleg toate durerile necazurilor (pe care se cade să le suporti cu voieșie și îndelungă-răbdare până la cea din urmă suflare), supune-te când ești chemat și urcă-te, bucurându-te, la treapta de monah. Dacă însă mai ai gânduri vânturate și instabile față de aceste făgăduințe, stăruie încă puțin cu cei puși la probă, până ce se vor face bărbătești și neclintite pentru călătoria și urcușul care-ți stă înaintea, ca să nu te joci cu monahul, ca și cu mine. Să-ți fie sufletul pașnic și nerevoltat, iar voința să fie spre răsadul viu al ascultării, și fie să stăpânească spre ce e mai bun și rațional, dar să fie stăpânită spre ce e mai rău și irațional.

Iași, 1785, aug[ust] 13

Al tău rugător în Hristos, Dorotheos Vulismas, ieromonahul
Iată, cinstite părinte, și ceea ce ține în particular de Vasile.

[Postscripta]

Te rog însă, iarăși, iubite al meu părinte, să nu treci cu vederea farmacia preaexcelentului medic-șef și filozof kyr Alexandru Kasimi⁴⁰, ca să te folosești de lucrurile simple și neîmpovărătoare stabilite de el; căci cred că le vei găsi negreșit foarte folositoare și împotriva înțepăturilor de la piele și de mulți ani care șerpuiesc necruțător pe voi⁴¹. Scrie-i, dacă vrei, și o scrisoare de felicitare și recunoștință.

Nu te îndoii că e un alt cunoscător al scrisorilor tale către mine, ca și al cuvintelor tale, afară de mine, decât din acelea spuse de mine spre folosul vostru.

Nu socoti însă că eu am gândit altceva despre răspunsurile tale întârziate la scrisorile mele decât că am fost lipsit de prețioasa ta prietenie. Dar poate că acest lucru a fost pentru ceva mai folositor, deși nu știu bine care anume.

Aici afară de multă ploaie nu e nimic nou sau, mai bine zis, am ajuns mai de plâns. Iar dacă e ceva în plus, îți va înfățișa destoinic mult-știutorul aducător al scrisorilor tale Serafim.

Am scris la Smirna despre cărți, și roagă-te împreună cu toți iubitorii de cărți și iubitorii de citire pentru mine și să fiu ascultat în cererea ta privitoare la trimiterea de cărți.

Preastrălucita Domniță și iubita soție a prenobilului logofăt Sturza și crainică a voastră, închinându-se cu plecăciune cinstirii voastre și sărutându-vă evlavios dreapta sfântă, cere acum mai ales rugile voastre înflăcărate, fiindcă stă să nască.

Preadumnezeiescului și preacinstului stareț și egumen al sfintei mănăstiri din Neamț și Secu kyr Paisie, preadoritului și preaiubitului meu părinte, cu închinăciune.

Traducere și note de Arhid. prof. dr. Ioan I. Ică jr

⁴⁰ Indicele Epistolarului lui Vulismas realizat de N. Zacharopoulos (1969, p. 183) atestă la nr. 124 o scrisoare a acestuia către „archiatros”-ul Alexandru Kasimi din 1789.

⁴¹ Simptome care sugerează că starețul Paisie suferea de boala zoster.